

«Страусина» позиція влади

Про правові проблеми захисту українських чорнобильців

До 32-ї роковини Чорнобильської трагедії яка припадає на ці дні, дана тема знову загострилася — люди влаштовують акції протесту, звертаються до органів влади й міжнародних інституцій, вимагаючи поновлення своїх прав на належний захист.

У зв'язку з цим наш кореспондент зустрівся з відповідальним секретарем Ради Союзу юристів України Володимиром Яценком, народним депутатом України перших трьох скликань Верховної Ради України, який у другому скликанні очолював «чорнобильський» комітет парламенту, брав безпосередню участь у розробці й прийнятті національного законодавства, котрим регулюються питання подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, захисту ліквідаторів та потерпілих, і попросив прокоментувати ситуацію, що склалася із соціальним захистом чорнобильців.

— Володимире Михайловичу, чому Союз юристів України долучився до вирішення проблем захисту громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи?

— Відповідно до Меморандуму про співпрацю між Союзом юристів України та найбільшою громадською чорнобильською організацією — «Союзом Чорнобиль України», СЮУ надає правову допомогу в захисті прав чорнобильців. За позовами цієї категорії наших громадян, наприклад, прийняті десятки тисяч рішень національних судів, а також рішення Європейського суду з прав людини. Згідно з Конституцією України рішення судів є обов'язковими до виконання, проте державні органи роблять вигляд, що даної проблеми в країні не існує. Але від такої «страусиної» позиції ця гостра правова, соціально важлива проблема не зникає і, зрештою, її треба вирішувати.

— Можливо, питання тут в іншому: а чи є в державі достатні ресурси для задоволення вимог чорнобильців, і що конкретно пропонує громадськість?

— Почну з другого запитання: що пропонує громадськість? Ми пропонуємо діяти так, як того вимагає Основний Закон України. Статтею 16 Конституції встановлено, що «подолання наслідків Чорнобильської катастрофи — катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави». Системні заходи стосовно захисту наших громадян визначені базовим Законом України — «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». При тому стаття 22 Конституції категорично забороняє при прийнятті нових законів чи внесенні змін до чинного законодавства зважувати зміст та обсяг існуючих прав і свобод громадян, у тому числі й право на соціальний захист. Стаття 19 зобов'язує органи влади діяти лише (!) на підставі, в

межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Приймаючи в 1996 році такі чіткі, конкретні, зрозумілі норми, ми (народні депутати України другого скликання) сподівалися, що це гарантуватиме позитивну динаміку, що в питаннях захисту наших співвітчизників можна й треба рухатися лише вперед, і аж ніяк — у зворотному напрямку. До державного управління мають приходити ті, хто здатний забезпечувати такий рух уперед, як вимагає Конституція. Хто не може, з тих чи інших причин, — нехай ідуть займатися іншими справами й не знущаються над українцями.

Але не йдуть! Більше того, деякі урядовці й депутати навіть хизуються прийняттям так званих «непопулярних» законодавчих актів, якими обмежують права громадян, по суті обкрадаючи їх. Одним з таких антиконституційних вчинків стало прийняття вночі 28 грудня 2014 року сумнозвісного закону № 76, яким зруйнований захист чорнобильців II, III та IV категорій, а також передане в ручне управління Кабміну питання пенсійного забезпечення інвалідів, ліквідаторів і потерпілих. Із законів про Державний бюджет України кілька років поспіль вилучається спеціальна програма комплексного медично-санітарного забезпечення та лікування чорнобильців, «зникає» й житлова програма.

Людам неодноразово обіцяли поновити їхні права, проте не робиться практично нічого. Саме довготривала бездіяльність органів влади провокує людей до протестних акцій. Чорнобильці розуміють труднощі, які доводиться долати нашій країні в даний час, тому й не вимагають всього і відразу. Так, лише виконання рішення Європейського суду з прав людини, прийнятого в жовтні 2017 року за позовами 29 тис. українських чорнобильців, потребує, за різними підра-

хунками, до 25 млрд гривень. Зрозуміло, що така сума є не-підійнятною для держави. Тому громадські організації пропонують вирішувати наявні проблеми поетапно. У Верховній Раді України зареєстровані законопроекти № 4442 та № 6292, якими пропонується відновити норми базового закону стосовно встановлення розмірів пенсій для інвалідів і ліквідаторів. Поки триватиме прийняття цих законів, Кабмін уже давно мусив внести зміни до урядової постанови № 1210, проект якої також підготовлений гро-

мадськістю. Для багатьох тисяч чорнобильців це, без перебільшення, є питанням життя, бо їхньої пенсії не вистачає навіть на повноцінне харчування, не кажучи вже про дороговартісне лікування.

— І як влада реагує на пропозиції громадськості?..

— Фактично ніяк. Протягом тривалого часу блокувався розгляд згаданих законопроектів на сесії Верховної Ради України, бо Кабмін надає щодо них свої негативні висновки. Зрештою, 19 грудня 2018 року парламент більшістю голосів направив згадані законопроекти № 4442 і № 4442-1 до профільного комітету на доопрацювання.

На рівні керівництва Міністерства соціальної політики України

проведено низку зустрічей, на яких робляться спроби знайти компромісний варіант поліпшення пенсійного забезпечення чорнобильців. Та будь-яких конкретних домовленостей, на жаль, поки що не досягнуто. У п'ятницю, 20 квітня, на нараді в міністерстві заступник міністра знову виявився не готовий внести конкретні пропозиції. Зрозуміло, що це викликає в людей невдоволення і провокує до чергових протестів.

Чорнобильці чекають також рішення Конституційного Суду України, за конституційним поданням групи народних депутатів України, щодо неконституційності згаданого закону № 76.

Що ж до питання про те, чи є для цього кошти в державі — раджу, як приклад, перерхитати стенограму пленарного засідання Верховної Ради України, на якому слухали звіт голови Національного банку України. Там називаються конкретні прізвища, конкретні багатомільярдні суми... На покриття цих витрат (чи крадіжок?) з держбюджету було спрямовано понад сто сорок мільярдів гривень (!). При цьому весь багатотисячний державний апарат лише розводить руками, замість того, щоб повернути ці кошти до загальнонаціональної кишені.

— Ви згадали про необхідність виконання рішень Європейського суду з прав людини, проте Мін'юст України заявляє про вичерпне виконання рішень цього суду...

— Такі повідомлення є відверто неправдивими. Суд об'єднав усі заяви чорнобильців та передав їх до Комітету Міністрів Ради Європи з метою життя заходів загального характеру. Відповідно до ст. 13 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» наші державні органи зобов'язані вжити заходів загального характеру, які стосуються як тих, хто звернувся до Євросуду, так і потенційних позивачів. На жаль, цього не зроблено.

— Як Ви оцінюєте прийняття нещодавно Верховною Радою за основу проекту закону про харчування дітей на забруднених територіях?

— Як відомо, згаданим законопроектом пропонується замінити дитяче харчування в навчальних закладах грошовою компенсацією, розмір якої визначатиме Кабінет Міністрів України. Добре це, чи погано? Згаданий базовий закон про захист чорнобильців розроблявся за участю Національної академії наук України, Міністерства охорони здоров'я України, Державного комітету з питань Чорнобильської катастрофи, місцевих органів влади, народних депутатів України, громадськості... Тож цей закон є науково обґрунтованим і має комплексний характер. На жаль, більшість змін до нього вносилися без належної підготовки й обґрунтування, лише тому, що так простіше для чиновників чи витратитиметься менше коштів. Якщо конкретніше, то згаданий законопроект фактично позбавляє дітей гарячого харчування, яке для дитячого організму є найпершим захистом від шкідливого впливу радіації. Бутерброди або чіпси, які дитині дадуть із собою у школу, не можуть замінити повноцінного обіду. Шкода, що такі законодавчі «новації» отримують підтримку більшості парламенту.

— Що ж треба робити, аби зупинити подальшу руйнацію системи захисту чорнобильців та добитися поновлення порушених прав?

— Відповідь тут одна — діяти. Громадянське суспільство має активніше вимагати від влади виконання її конституційних обов'язків. Якимось (кілька років тому) на зустрічі керівництва уряду з представниками громадськості я дозволив собі перервати тривалу промову тодішнього Прем'єр-міністра України. Він образився, що, мовляв, мусить послати певні меседжі суспільству. На це я відповів, що чорнобильцям потрібні не меседжі, а конкретні рішення. Й сьогодні влада, на мій погляд, недооцінює зрілість громадського суспільства, намагаючись меседжами приховати власну бездіяльність. Це — хибна позиція, яка не дає нічого доброго ні країні, ні громадянам, ні, власне, самій владі.

— Тож залишається побажати громадськості успіхів у цій боротьбі.

— Так. І найголовніше — здоров'я героям-ліквідаторам захисникам України, Європи і світу, здоров'я й витримки нашим чорнобильцям, усім співвітчизникам.

Спілкувався
Максим ІЛЛЮК